

ХВҚ қызметкерлерінің 2019 жылғы 9-16 шілдедегі Қазақстанға сапары

ХВҚ миссиясы 9-16 шілде аралығындағы кезеңде экономикалық саясаттың ағымдағы ахуалы, перспективалары, тәуекелдері мен шараларын талдау мақсатында Қазақстанға барды. Экономикалық өсім мен инфляция жөніндегі болжамдар, ақша-кредит саясаты мен операциялар, қаржы секторы, салықтық-бюджеттік саясат негізі және құрылымдық реформалар талқылаудың басты тақырыптары болып табылды. Миссия ресми органдарға және кездесулердің басқа да қатысушыларына тамаша ынтымақтастық пен жылы шырайлы қабылдау үшін алғыс білдіреді.

Ағымдағы ахуал және перспективалар

1. Ірі кен орындарында жөндеу жұмыстарының жүргізілуіне байланысты мұнай өндіру көлемінің төмендеуіне қарамастан, 2019 жылдың бірінші жартысында тұрақты экономикалық өсім сақталды. Экономикалық белсенділіктің серпінді дамуы өңдеуші өнеркәсіпте, қызмет көрсету саласында, сондай-ақ құрылыста байқалды. Инфляция маусым айында 5,4 пайызды құрады; бұл деңгей өткен айларға қарағанда жоғары, алайда Ұлттық Банк (ҚҰБ) белгілеген мақсатты дәліздің 4-6 пайыз шегінде болып табылады. Тікелей шетелдік инвестицияларға байланысты экспорттың өсуі және кіріс төлемдері көлемінің төмендеуі ағымдағы операциялар шотына оң ықпалын көрсетті, бұл бірінші тоқсандағы оның профицитіне себеп болды. Үкіметтің және квази-егеменді сектордың борыштық міндеттемелерін өтеуге және портфельдік инвестицияларға байланысты қаражаттың жылыстауы бірінші тоқсанда ҚҰБ резервтерінің төмендеуіне апарып соқтырды; екінші тоқсанда олар ішінара қалпына келтірілді. ХВҚ миссиясының болжамы бойынша, күйзелістер болмаған кезде өсім 3,8 пайызды құрайды, ал мұнай өндіру көлемін қалпына келтіруді есепке алғанда, келесі жылы біршама жоғары болады. Болжамға қатысты тәуекелдер шикізат тауарларына арналған бағаларға, сондай-ақ негізгі сауда серіктестерін қозғайтын геосаясат және сауда салаларындағы шиеленістерге байланысты.

Ақша-кредит және бағам саясаты

2. Жалпы алғанда, теңге бағамы тұрақты, бұл дүркін-дүркін туындайтын қысқа мерзімді қысымға қарамастан, қолайлы сыртқы жағдайлармен түсіндіріледі. ҚҰБ сәуірде базалық мөлшерлемені төмендетті және оны маусым мен шілде айларында сақтады. Экономиканы кредиттеудің төмендеуі жалғасын тапты, бұл несиелерді есептен шығарумен және корпоративтік қарыз алушылар тарапынан сұратулардың аз болуымен байланысты. 7-күндік ноттарды ауыстыру үшін ҚҰБ депозиттік аукциондарды енгізді; басқа өзгерістер ҚҰБ ноттары бойынша өтеудің және қисық кірістіліктің

барынша ұзақ мерзімді сегменттерінің, сондай-ақ резервтік талаптарды жеңілдетудің орташа мерзімін арттыруды қосқанда, ақша-кредит саясатының тиімділігін арттыруға бағытталған.

3. Бағаның тұрақтылығы әсіресе жақында жалақының және әлеуметтік төлемдер мөлшерінің көтерілуімен негізделген сұраныс тарапынан өсіп келетін қысым жағдайларында ақша-кредит саясатының негізгі міндеті болып одан әрі қала беруі тиіс. Ақша-кредит саясатының ықпалын беру тиімділігін арттыру бойынша жұмысты жалғастыру, оның ішінде экономикаға бұрмалау әкелетін мемлекеттік қаржыландыру бағдарламасын біртіндеп аяқтау қажет. Шағын және орта кәсіпорындарды және үй шаруашылықтарын кредиттеуді жәрдем қаражатпен қолдауды ҚҰБ немесе Зейнетақы қоры (БЖЗҚ) арқылы емес, бюджет арқылы беру қажет және ХВҚ қызметкерлерінің пікірі бойынша оны қысқарту қажет. Борыш жүктемесін азайтудың жаңа бағдарламасын қабылдау қарыз алушылардың осал топтарына көмек көрсетуі және де қосымша қолдауға сұраныстың туындауына әкеп соғуы да мүмкін. ҚҰБ жүргізіп отырған бөлшек кредиттеудің өсу мониторингі мен ықтимал қажетті пруденциалдық шараларды бағалау негізделген шаралар болып табылады.

4. Инфляцияны таргеттеу және икемді айырбастау бағамын қолдау ұстанымын сақтап тұру аса маңызды болып табылады. ҚҰБ резервтеріндегі өзгерістермен және АҚШ долларына қатысты ресей рублінің нығаюымен үйлескен айырбастау бағамының біршама тұрақтылық кезеңі ҚҰБ нысаналы айырбастау бағамын белгілеп жатыр деген пікірдің қалыптасуына ықпал етуі мүмкін. ҚҰБ икемді айырбастау бағамы саясатын ұстануын растау қажет және Ұлттық қор (ҚРҰҚ) немесе Зейнетақы қоры (БЖЗҚ) атынан жүргізіп отырған саясат пен операциялар шараларын іске асыру шеңберінде валюталық нарықтағы интервенцияны нақты ажыратуы тиіс. Мұндай операцияларды айқын қағидаларға сәйкес және айырбастау бағамын басқару тәсілі ретінде оларды ықтимал қабылдау тәуекелін азайту мақсатында жалпы негізде интервенциялар бойынша есептіліктермен қатар, есептілік жасау арқылы жүргізу тиіс. ҚҰБ және ХВҚ инфляцияны таргеттеу режимімен байланысты мәселелер бойынша ағымдағы жылдың жазында ХВҚ (ТП) техникалық көмек көрсету шеңберінде өзара әрекеттеседі (талдау потенциалы және коммуникациялық саясат).

Қаржы секторы

5. Мемлекет тарапынан қолдау көрсетілгеніне қармастан, қызмет көрсетілмейтін үлесі аса жоғары кредиттері бар банктік секторы осал болып қалуда. Орташа және ірі банктердің жоспарланған актив сапасына сыртқы бағалауды (АСБ) жүргізу ісін құптау қажет; ол осы сектордың көптен күткен нығаюына негіз болуы тиіс. Банктердің баланс тұрақтылығын, сондай-ақ олардың операцияларының табыстылығы мен тұрақтылығын қамтамасыз ету бойынша кешенді шаралармен қатар аталған жұмысты барынша толық ақпараттық жарыққа шығару қажет етіледі. Актив сапасын бағалау барысында қосымша капиталдандыру қажеттігінің туындауы мүмкін; кез келген мемлекеттік қолдау әрекет ететін акционерлерінің қатысуы шартымен, және де ХВҚ қызметкерлерінің пікірі бойынша бюджет (ҚРҰБ-тың емес) қаражатынан тек жүйе құрушы және өміршең банктерге көрсетуі тиіс. ХВҚ

миссиясы, алдыңғы қадамдар – ең алдымен сатып алынған активтердің құнын қайта бағалау – мемлекеттік Проблемалық активтер қорының активтерді сатып өткізуін белсендетуге ықпал етуі мүмкін екенін атап айтты.

6. Алматы қаласында қаржыны қадағалау жеке агенттігін қайта қалпына келтіру және ҚРҰБ-ті Нұр-Сұлтан қаласына көшіру жоспары тәуекелдерді ұқыпты басқаруын талап ететін, соның ішінде, өтпелі кезеңде бой алуы мүмкін қателіктерге және банктерге лайықты дәрежеде қадағалаудың болмауына («реттеушінің тәуелсіздіктен айырылуы»), сондай-ақ ҚРҰБ пен үкіметпен үйлестіруге байланысты болып отыр. Мұндай тәуекелдер жаңа агенттікті құруына байланысты нормативтік-құқықтық базасына өзгерістер енгізілгенде ескерілген және оны құру барысында іс жүзінде ескеріліп отыруы тиіс. Ресми органдар жуық арадағы бірнеше айға актив сапасын бағалауды жүргізуін, ҚРҰБ-ты көшіруін және жаңа қадағалау органын құруын қамтитын ауқымды іс-қимыл бағдарламасын жүзеге асыруға кірісіп кетті. Қоғамды және нарықты осы жоспарлар мен іс-қимылдар жайында тиісті түрде ақпараттандыру қажет; керек болған жағдайда ресми органдардың ХВҚ-қа техникалық көмек (ТК) беру, сонымен қатар ХВҚ-тың және Дүниежүзілік банктің қаржы секторын бағалау жөніндегі бағдарламасы аясында жаңа шолуды өткізу туралы өтінішпен жүгінгені жөн болады.

Салық-бюджет саясаты

7. Инклюзивтік өсуді қамтамасыз ету саясаты, ең алдымен әлеуметтік қолдауды күшейту, сондай-ақ өңірлер мен ауылдық елді мекендерді дамыту саясаты жақын арада басымдық ретінде қарастырылады. 2019 жылға арналған түзетілген бюджеттегі бастамалар төмен жалақы алатын мемлекеттік қызметшілердің жалақысын көтеруді, үй шаруашылықтарының осал топтарына тұрғын үймен және басқа да қаржылық қолдау көрсетуді, аз қамтылған қарыз алушылардың қарыздық ауыртпалығын төмендетуді және аймақтар мен ауылдық аймақтардың инфрақұрылымына инвестиция салуды қамтиды. Басқарудың жақсаруына байланысты мұнайлық емес кірістердің өсуіне қарамастан, осы бастамаларды іске асыру 2019 жылы бюджет тапшылығын арттырады және орта мерзімді кезеңде ҚРҰҚ трансферттердің ұлғаюын қоса алғанда, қосымша қаржыландыруды талап етеді. ХВҚ миссиясы халықтың осал санаттарына мемлекеттік қолдауды күшейту үшін негіздердің бар екенін мойындайды, бірақ буферлік қорларды одан әрі ұлғайту мен шоғырландырудың маңыздылығын ескере отырып, мұнайлық емес тапшылықтың артуын қолдамайды.

8. ХВҚ миссиясы алдағы кезеңде мұнайлық емес тапшылықты азайту жөніндегі ресми органдардың жоспарларын қолдайды. 2022 жылы мұнайлық емес тапшылықты ЖІӨ-нің 5,4 пайызына дейін азайту мақсатында, 2020 жылдан бастап бюджеттік шоғырландыруды қайта бастау күтілуде, ал 2019 жылы бұл көрсеткіш ЖІӨ-нің 8 пайызынан асады (ресми органдардың әдіснамасына сәйкес болжам бойынша). Шоғырландыруды қолдау үшін және қосымша инвестициялар және әлеуметтік мақсаттарға қаржы бөлу үшін қосымша табыс қажет. Кірістерді көбіне оларды басқаруды жақсарту есебінен арттыру жоспарлануда. ХВҚ ағымдағы жылы осы мәселе бойынша техникалық көмек көрсетеді. ХВҚ миссиясы әлі де мұнайлық емес кірістерді ұлғайту және олардың әділ бөлінуін, оның ішінде ҚҚС-ты және кірістер мен

мүліктерге үдемелі салықтарды қолдануды жетілдіру мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін салық саясатына өзгерістер енгізу мүмкіндіктері бар деп санайды. Сонымен қатар, қажет болған жағдайда қамтуды бағалау, функциялардың қайталануы және бағдарламалардың экономикалық тиімділігі және оларды оңтайландыру бойынша жоспарлар қабылдануы тиіс.

9. Ресми органдар бюджет тұрақтылығын қамтамасыз ету маңыздылығын негіздеп көрсетеді, мұнай секторының кірістерінің құбылмалылығынан және осы кірістерге байланысты төмендетуден мемлекеттік қаржыны қорғау және салық-бюджет саясатының негізін нығайту жолдарын қарастырады. ХВҚ миссиясы талдау әлуетін нығайту, бюджет шоттарын қамтуды кеңейту, бюджеттік ережелерді пайдалану бойынша, оның ішінде ҚРҰҚ қаражатын пайдаланған кезде қолдайды, және осы мәселелер бойынша Қаржы Министрлігімен және Ұлттық экономика Министрлігімен тығыз ынтымақтастықта болады. Қазыналық тәуекелді басқаруды жетілдіру бойынша, әсіресе квази-тәуелсіз секторында көлемді қарызға алуды және мемлекеттік-жеке серіктестігін (МЖС) кеңейтуді ескере отырып, жұмысты жалғастыру керек.

Құрылымдық реформалар

10. Құрылымдық реформаларды іске асыруды тездету әртараптандыру және тұрақты инклюзивті өсуін қамтамасыз ету үшін аса маңызды болып табылады. ХВҚ миссиясы талқылау барысында айтылған басымдық міндеттері: бәсекелестікті дамыту, өнімділікті арттыру, шикізат емес секторын дамыту, аймақтық деңгейде ықпалдасуды арттыру, кәсіпкерлікті ынталандыру және инвестицияларды тарту мақсатында бизнесті жүргізу шарттарын жақсарту, мемлекеттік органдар мен басқармалардың жұмыс тиімділігін арттыру, кірістерді бөлу туралы аймақтық және жергілікті мемлекеттік басқару органдарымен келісімдерді түзету, сондай-ақ білім беру және денсаулық сақтау саласында саясатты жетілдіру болып табылатын пікірге қосылады. Меншік құқығын және банкроттық рәсімдерін қорғауды нығайту бойынша күш салу қажет. Кіші кәсіпорындарды жекешелендіруде үрдісі байқалады, алайда мұнайгаз секторында, телекоммуникация секторында, авиация өнеркәсібінде, энергетикалық секторында және темір жол саласында ірі кәсіпорындардың акцияларын бастапқы жария орналастыруды жандандыру бойынша қарқынды күш қажет.

Қорытынды

11. ХВҚ міндеті ресми органдардың реформаларды одан әрі жүзеге асыруға және теңсіздікті жоюға күш салуын берік қолдайды. 2019 жылға нақтыланған бюджетте көзделген әлеуметтік салада қолдау көрсету жөніндегі бастамалар уақытша жақсаруды қамтамасыз етеді, алайда ұзақмерзімді тұрақты нәтиже болуы үшін гүлденуші жеке сектордың, ең алдымен банк секторының дамуына кедергі келтіретін негізгі шектеулерді жою қажет. Осындай шараларға қоса ақша-кредит саясатындағы құнсыздандуды шектеу тәртібін нығайту бойынша үздіксіз жұмыс қажет. Осы бағыттағы ойдағыдай жұмыс таңдау аяқталған кезеңдегі талаптарда және қолайлы сыртқы жағдаяттарда айрықша маңызды. ХВҚ саясат шарасы мен техникалық көмек жөнінде ұсынымдар беруді жалғастыруға дайын екендігін білдіреді.

12. ХВҚ міндеті салық-бюджет саясатының негізі, салық саясаты, қаржы секторындағы реттеу және қадағалау, инфрақұрылымға инвестициялау, сондай-ақ әртараптандыру мәселелерін тікелей назарға алып, қазанның аяғы – қарашаның басында IV Бап бойынша 2019 жылғы кеңес берулерді өткізуді ұсынады. Талқылау барысында сондай-ақ ХВҚ жаңа бастамасына сәйкес басқару мәселелері, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саласындағы осалдық факторлары да қаралатын болады.

Қазақстан: Іріктелген экономикалық көрсеткіштер, 2017-2021 жж.

	2017	2018	2019 (болж.)	2020 (болж.)	2021 (болж.)
Шығарылым					
ЖІӨ нақты өсімі (%)	4.1	4.1	3.8	3.9	3.7
Нақты көріністегі мұнай секторы	8.7	8.4	-1.4	1.1	1.1
Нақты көріністегі мұнайлық емес сектор	2.7	2.7	5.6	4.8	4.5
Шикі мұнай және газ шығы өндірісі (млн тонн)	86	90	89	90	91
Жұмыспен қамтылу					
Жұмыссыздық деңгейі (%)	4.9	4.9	4.9	4.9	4.9
Бағалар					
Инфляция (%)	7.3	5.3	5.7	4.8	4.7
Мемлекеттік басқару секторының қаржысы 1/					
Кіріс (% ЖІӨ)	20.3	22.2	21.3	21.4	21.4
<i>Оның ішінде: мұнайлық кіріс</i>	6.1	7.7	7.8	7.3	6.9
Шығыс (% ЖІӨ)	24.7	19.6	20.7	21.1	21.3
Бюджет сальдосы (% ЖІӨ)	-4.4	2.6	0.6	0.3	0.1
Мұнайлық емес бюджет сальдосы (% ЖІӨ)	-10.5	-5.0	-7.2	-7.0	-6.8
Жалпы мемлекеттік борыш (% ЖІӨ)	20.3	21.6	21.3	21.5	21.9
Ақша және кредит					
Ақша жиынының кең көрсеткіші (% өзгерістер)	-1.7	7.0	3.9	6.8	6.4
Жеке меншік секторына кредит (%ЖІӨ)	26.5	23.5	21.5	21.6	22.0
ҚҰБ базалық мөлшерлемесі (% кезең соңы)	10.3	9.3
Төлем теңгерімі					
Ағымдағы шот (%ЖІӨ)	-3.1	0.0	0.0	0.2	0.0
Таза тікелей шетелдік инвестициялар (%ЖІӨ)	-2.3	-2.9	-2.8	-2.8	-2.8
ҚҰБ қорлары (келесі жылға тауарлар мен қызметтер импорты айлармен)	8.2	7.9	7.3	7.3	7.3
ҚРҰҚ активтері (келесі жылға тауарлар мен қызметтер импорты айлармен)	15.4	14.7	15.3	15.5	15.7
Сыртқы борыш (%ЖІӨ)	102.7	93.1	91.9	85.7	80.4
Айырбас бағамы					
Айырбас бағамы (жылдық көріністегі пайыздық өзгеріс; АҚШ долларына теңге; кезең соңы)	-0.3	15.6

Дерекнама: Қазақстанның ресми органдары, ХВҚ қызметкерлерінің бағасы мен болжамы.

1/ 2017 жылғы бюджеттік шоттар банк секторын ЖІӨ-нің 4 пайызы мөлшерінде мемлекеттік қолдауды қамтиды.